

WSTĘP	3
I SKARBY NATURY	
Świętokrzyski Park Narodowy	4
Łysogóry	5
Łysica	5
Gołoborza	6
Góra Chełmowa	6
Rezerwat Barcza	7
Rezerwat Zachełmie	8
Rezerwat Góra Jeleniowska	8
Rezerwat Szczytniak	9
Rezerwat Małe Gołoborze	9
Rezerwat Wąwóz w Skałach	10
Rezerwat Góra Sieradowska	10
Rezerwat Wykus	10
Rezerwat Kamień Michniowski	11
Rezerwat Zamczysko	12
Przełom Lubrzanki	12
Wąwóz Dule i Jaskinia Zbójcka	13
Dąb Bartek i Aleja Przydrożna	14
Bukowa Góra	14
II ŚLADAMI HISTORII	
Osada Średniowieczna w Hucie Szklanej	15
Centrum Kulturowo-Archeologiczne w Nowej Słupi	16
Muzeum Starożytnego Hutnictwa im. M. Radwana w Nowej Słupi	17
Ruiny zamku w Bodzentynie	17
Ruiny Huty Józef w Samsonowie	18
Zagroda Czernikiewiczów w Bodzentynie	19
Zagroda chłopska w Kakoninie	19
Dom Opata w Nowej Słupi	20
Muzeum Mineratów i Skamieniałości w Świętej Katarzynie	20
Dworek Stefana Żeromskiego w Ciekotach	21
III OBIEKTY SAKRALNE	
Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego na Świętym Krzyżu	22
Kościół św. Stanisława w Bodzentynie	23
Klasztor Bernardynek w Świętej Katarzynie	23

Kościół św. Michała Archanioła w Łagowie	24
Kościół św. Stanisława w Tumlinie-Węgle	24
Kościół św. Jacka w Leszczynach	25
Kościół św. Rozalii i św. Marcina w Zachełmiu	25
Kościół NMP we Wzdole Rządowym	26
Kościół św. Wawrzyńca w Nowej Słupi	27
Kościół św. Doroty w Starej Zbelutce	27
Kościół Przemienienia Pańskiego w Masłowie	28
Kościół św. Józefa w Bielinach	28
Kościół Chrystusa Króla w Krajnie-Parcele	28
VI RODZINNY RELAKS	
Park Rozrywki i Miniatur Sabat Krajno w Krajnie-Zagórze	29
Osiołkowo - Farma z osiołkami w Baszowicach	29
Świątokrzyska Polana w Chrustach	30
Babyjagowo w Hucie Szklanej	30
Pracownia Ceramiki Regionalnej Cemi w Świętej Katarzynie	31
Wellness Galanty Łogródecek w Lechowiu	31
Ośrodek narciarski Baba Jaga w Bodzentynie	32
Stacja Narciarska Sabat w Krajnie-Zagórze	32
Skansen pszczelarski w Sędku	33
Zalew w Cedzynie	33
Zalew w Umrze	34
Zalew w Kaniowie	34
Zalew w Wilkowie	34
V MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ	
Krzyże Katyńskie w Hucie Szklanej	35
Pomnik ofiar niemieckiej pacyfikacji w Świętej Katarzynie	35
Kapliczka na Wykusie w Siekierniu	35
Kopiec Czartoryskiego na Świętym Krzyżu	36
Pomnik upamiętniający poległych partyzantów Armii Krajowej w Krajnie	36
Krzyż w Orłowinach	36
VI GDZIE SZLAKI PROWADZĄ	
Szlaki turystyczne	37
Ścieżki i szlaki rowerowe	38
Kontakt	40

Mają Państwo przed sobą mini-przewodnik po największych atrakcjach turystycznych siedmiu gmin powiatu kieleckiego położonych na terenie głównego pasma Gór Świętokrzyskich - Pasma Łysogórskiego oraz otaczających je parków krajobrazowych. Są to gminy miejsko-wiejskie: Bodzentyn, Łągów i Nowa Słupia oraz wiejskie: Bieliny, Górno, Masłów i Zagnańsk.

Obszar Pasma Łysogór i otaczających go terenów jest miejscem o wyjątkowych walorach przyrodniczych. To tutaj rozciągają się połacie Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego otuliny oraz trzech Parków Krajobrazowych: Jeleniowskiego, Sieradowickiego, Cisowsko-Orłowińskiego, a także otulina Suchedniowsko-Oblęgorskiego Parku Krajobrazowego. Poza Łysogórami, na tych terenach znajduje się również większość pasm Gór Świętokrzyskich o najwyższych szczytach: Pasma Jeleniowskie (Szczytniak - 554 m n.p.m.), Pasma Klonowskie (Bukowa Góra - 484 m n.p.m.), Pasma Masłowskie (Klonówka - 473 m n.p.m.), Pasma Orłowińskie (Kiełków - 452 m n.p.m.), Pasma Bielińskie (Góra Drogosiowa - 447 m. n.p.m.) oraz Pasma Sieradowickie (Kamień Michniowski - 423 m n.p.m.).

Na tych terenach magia legend ściera się z powagą historii i tradycji. Tutaj pośród gęstych lasów skały odśpiewują historię ziemi, a ziemia odkrywa ślady dawnych mieszkańców tego regionu. To doskonałe miejsce do aktywnego eksplorowania przyrody i dziedzictwa kulturowego oraz do odpoczynku w otoczeniu pięknych widoków i czystego powietrza.

I SKARBY NATURY

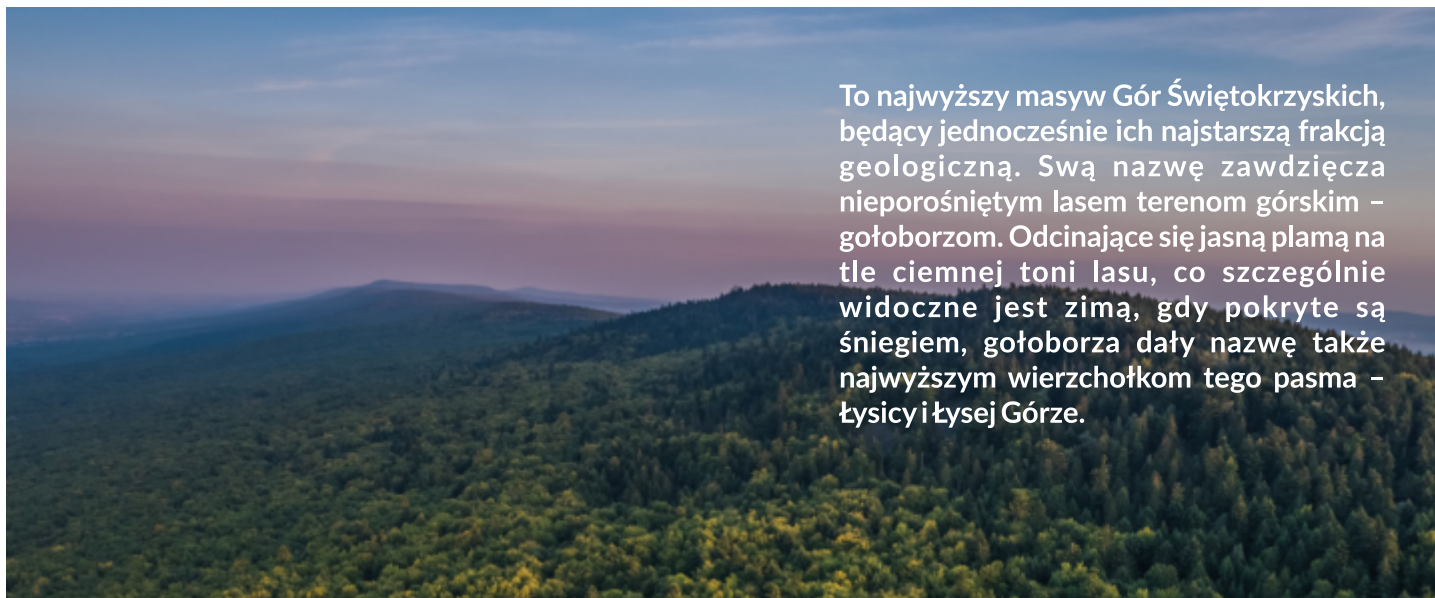

Świętokrzyski Park Narodowy

Świętokrzyski Park Narodowy jest jednym z 23 parków narodowych w Polsce i jedynym w województwie świętokrzyskim. Swym obszarem obejmuje centralny fragment Gór Świętokrzyskich. Na jego terenie w ramach europejskiej sieci Natura 2000 utworzono specjalny obszar ochronny siedlisk „Łysogóry”. Znajduje się tu także 5 obszarów ochrony ścisłej, dawniej nazywanych rezerwatami ścisłymi, które obejmują łącznie ok. 38% ogólnego obszaru Parku. Należą do nich: Chełmowa Góra, Łysica-Święty Krzyż, Czarny Las, Mokry Bór i Psarski Bór. Park skupia tereny zachowane w stanie naturalnym o niezwykłych wartościach naukowych i walorach przyrodniczych i krajobrazowych. W granicach ŚPN znajduje się 7 odcinków szlaków turystycznych o łącznej długości 34,5 km oraz sieć ścieżek przyrodniczych.

www.swietokrzyskipn.org.pl

To najwyższy masyw Gór Świętokrzyskich, będący jednocześnie ich najstarszą frakcją geologiczną. Swą nazwę zawdzięcza nieporośniętym lasom terenom górskim – gołoborzom. Odcinające się jasną plamą na tle ciemnej toni lasu, co szczególnie widoczne jest zimą, gdy pokryte są śniegiem, gołoborza dały nazwę także najwyższym wierzchołkom tego pasma – Łysicy i Łysej Górze.

Łysica

Łysica (613 m n.p.m.) znajduje się przy trasie szlaku czerwonego im. Edmunda Massalskiego, który przebiega przez Świętokrzyski Park Narodowy na odcinku ok. 15 km. Znajdują się tam gołoborza i ciekawe wychodnie skalne, a sam szczyt należy do Korony Gór Polski. Najszybciej i najłatwiej można dostać się na nią ze Świętej Katarzyny. Jej wschodnim przedłużeniem jest Skąta Agaty (niedawne badania wykazały, że przewyższa ona Łysicę o 65 cm).

Gołoborza

Nazwa „gołoborze” pochodzi od ludowego określenia „gołe od boru” - pozbawione lasu i oznacza charakterystyczne rumowiska skalne otoczone lasem, występujące na zboczach Łysogór. Powstały one w plejstocenie w wyniku zamarzania i rozmarzania wody, która dostała się w szczeliny skalne. Gołoborza Łysogórskie, bogate w rzadkie i cenne gatunki mszaków, porostów i zwierząt, otoczone są lasem i powoli zarastają. Najstynniejsze gołoborze im. Romana Kobendzy, udostępnione turystycznie dzięki specjalnej platformie, ma powierzchnię ok. 4 ha i znajduje się na szczycie Łysej Góry, skąd rozciąga się przepiękna panorama na północne przedpole Łysogór.

Góra Chełmowa

Góra Chełmowa to niewielkie wyspowe wzniesienie (351 m n.p.m.) stanowiące izolowany kompleks leśny. Położona jest na północny wschód od Pasma Łysogór przy ujściu rzeki Stupianki do Pokrzywianki. Dla ochrony występujących tu naturalnych stanowisk modrzewia polskiego utworzono w 1920 r., jako jeden z pierwszych w kraju, rezerwat. Występują tu głównie lasy bukowe, lasy gładowe i bory mieszane z dużym udziałem starych osobników modrzewia polskiego. Drzewo to jest unikatem i dendrologiczną ciekawostką, a niektóre okazy mają ponad 300 lat. Góra Chełmowa słynie również z lessowych jarów oraz dużej liczby mrowisk mrówki z grupy rudnic. Występuje tu także spora liczba gatunków ptaków, spośród których prym wiodą dzięcioły. Na szczycie góry stoi pomnik poświęcony odkrywcy modrzewia polskiego - prof. Marianowi Raciborskiemu.

Malownicze jeziorko, powstałe w wyrobisku po kopalni piaskowców kwarcytowych, wypełnione jest zielonkawą wodą. Otaczają je strome ściany skalne i mieszany las. W niektórych miejscach jest głębokie na ponad 20 metrów. Niewiele mniej wysokości mają strome brzegi od strony wschodniej i południowej. Wędrując wydeptaną po nich ścieżką, można podziwiać korzenie drzew zawieszonych nad wodą. Mieszkańcy okolicznych wsi nazywają to jeziorko „Baryła”. Kilkaset metrów na południowy wschód od „Baryły” znajduje się ukryte wśród lasu jeziorko „Byk”.

Jest bardzo dzikie i rzadko odwiedzane, nie prowadzi więc do niego wydeptana ścieżka. Jeszcze trudniej trafić do trzeciego jeziorka, najmniejszego ze wszystkich, nazywanego „Rampą”, porośniętego rzesą wodną, trzcina i innymi roślinami. Wszystkie jeziorka znajdują się na terenie prawie 15-hektarowego rezerwatu geologicznego Barcza. Utworzono go, by chronić odstonięcia skał osadowych dolnego dewonu: piaskowców kwarcytowych, iłowców i mułowców. W skarpach dawnych kamieniołomów znajdują się też cienkie warstwy popiołów wulkanicznych, tzw. zielonych tufitów. Stanowią dowód na to, że w okresie dewonu w Górach Świętokrzyskich dochodziło do erupcji wulkanicznych. Rezerwat porasta wyżynny jodłowy bór mieszany. To urokliwe miejsce znajduje się zaledwie kilkaset metrów od drogi krajowej nr 7 na terenie gminy Zagnańsk.

Ten geologiczno-leśny rezerwat położony jest w strefie grzbietowej Góry Jeleniowskiej. Celem ochrony jest zachowanie zespołu zróżnicowanych form rzeźby terenu, wraz z porastającym je lasem jodłowo-bukowym. Główny grzbiet rezerwatu budują piaskowce kwarcytowe. Wskutek silnego i głębokiego spękania wytworzyły się z nich formy mające postać ostańcowych skałek o wysokości od 0,8 do 5 m, które stanowią największą atrakcję rezerwatu. Wokół nich znajdują się rozwaliska skalne, przechodzące stopniowo w kierunku południowym w rumowiska blokowe o cechach gołoborzy. Warunki klimatyczne i podłoże ubogie w wapń sprzyjają rozwojowi roślin pochodzenia górskiego. Dominującym zespołem roślinnym jest tutaj zubożała buczyna karpacka w formie podgórskiej z udziałem jodły. Wiek niektórych drzew przekracza 120 lat.

W zachodniej części Góry Chełm, znajduje się nieczynny kamieniołom dolomitów. Dotychczas odwiedzany był z powodu odsłoniętego w północnych ścianach kontaktu środkowodewońskich dolomitów ze zlepieńcami i piaskowcami permsko-triasowymi. Odsłonięcie to jest pomnikiem przyrody nieożywionej. Rozległe odsłonięcia kopułowych struktur kolonii sinicowych i spękań, powstałych podczas wysychania wynurzonego dna, widoczne na powierzchniach warstw w południowych ścianach kamieniołomu, należą do najlepszych na świecie. Niegdyś eksploatowano tu gniazdowe nagromadzenia hematytu, tlenku żelaza o charakterystycznej wiśniowej barwie. Jednak największą w ostatnim okresie sensację w świecie geologicznym, wywołały znalezione właśnie w tym kamieniołomie tropy tetrapoda. Odkrycie tych zwierząt, stanowiących ogniwo przejściowe pomiędzy rybami a zwierzętami czworonożnymi, przesunęło datowanie wyjścia kręgowców ze środowiska wodnego na ląd o około 18 milionów lat wstecz. Przez rezerwat prowadzi geologiczna ścieżka edukacyjna.

Rezerwat Szczytniak

Rezerwat geologiczno-leśny Szczytniak obejmuje fragment przyszczytowej partii stoku góry Szczytniak, najwyższego wzniesienia Pasma Jeleniowskiego. Chronione są tu gołoborza stanowiące przykład zachodzących na powierzchni procesów geomorfologicznych oraz odsłonięcia kwarcytów górnokambryjskich z interesującymi teksturami o niewyjaśnionej genezie. Gołoborze na Szczytniaku jest niewielkie i stopniowo kurczy się, ulegając ekspansji roślinności. Porastają je kępy karłowatych brzoź, jarzębin i buków. Postępuje tu również sukcesja mchów, paproci, jeżyn i borówek. Głazy porośnięte są mchami, które na obrzeżach rumowiska tworzą piękne zielone kobierce. Odnaleźć tu można ciekawe okazy roślin podlegających ochronie. Ochroną rezerwatową otoczono także kilkuhektarowy fragment lasu jodłowo-bukowego o charakterze pierwotnym.

Rezerwat Małe Gołoborze

Rezerwat częściowy Małe Gołoborze położony jest w centralnej części dużego kompleksu leśnego na stokach Góry Chocimowskiej w Paśmie Jeleniowskim. Ochronie częściowej poddano zróżnicowany morfologicznie obszar z grzbietem górskim, zboczami i doliną zanikającego okresowo potoku. W górnej części północnego zbocza góry znajduje się niewielkie blokowisko skalne o cechach gołoborza, zbudowane z piaskowców kwarcytowych. Jest ono narażone na stopniowe opanowywanie przez roślinność. Wschodnie skały kambryjskich znajdują się również w dolinie strumienia przybierając postać kilku niewysokich wodospadów. Obszar rezerwatu porasta las będący pozostałością dawnej Puszczy Świętokrzyskiej. Występują tu dwa zespoły roślinne: buczyny karpackiej w formie podgórskiej i kwaśnej buczyny z bukami i jodłami o wieku przekraczającym 170 lat.

Rezerwat Wąwóz w Skałach

Rezerwat ten znajduje się po południowo-wschodniej stronie nieczynnego kamieniołomu w miejscowości Skały. Obejmuje dno oraz zbocza doliny mającej charakter jaru o stromo nachylonych ścianach o wysokości do 30 m. Środkiem rezerwatu płynie bezimienny potok – prawobrzeżny dopływ rzeki Dobruchny. W ścianach wąwozu odsłaniają się stromo nachylone warstwy dolomitów. Porastają je łany roślinności kserotermicznej. W występujących w dolomitach wkładkach wapieni zbudowanych w znacznej części z muszli, odkryto i po raz pierwszy opisano trzy gatunki ramienionogów. Na dawnej powierzchni dna morskiego wietrzenie wyeksponowało kopulaste kolonie sinic. W dolomitowych skałkach, ukrytych w liściastym lesie w południowej ścianie wąwozu, znajduje się niewielka jaskinia z blisko 10-metrowym korytarzem. Drugą, znacznie mniejszą, znaleźć można w skarpie nad Dobruchną, od strony wsi Zagaje Grzegorzowskie, już poza terenem rezerwatu.

Rezerwat Góra Sieradowska

Rezerwat leśny Góra Sieradowska obejmuje część Góry Sieradowskiej (382 m n.p.m.), jednak bez szczytu wzniesienia. Znajduje się na wschód od miejscowości Siekierno, w południowej części Sieradowickiego Parku Krajobrazowego. Utworzono go w celu ochrony północnego zbocza tej góry, porośniętego lasem o charakterze pierwotnym. Mamy tu wyżynny las mieszany, grąd, żyzną buczynę górską oraz łęgi. Panującym gatunkiem jest jodła i buk, a w domieszce występują: dąb, modrzew, jawor, klon, jesion, grab, świerk, sosna, brzoza i olsza. W podłożu lessowym występują liczne wąwozy o łagodnych zboczach porośnięte lasem oraz młodsze - o wąskich dnach i stromych zboczach. Sklasyfikowano tu 17 gatunków roślin chronionych.

Rezerwat Wykus

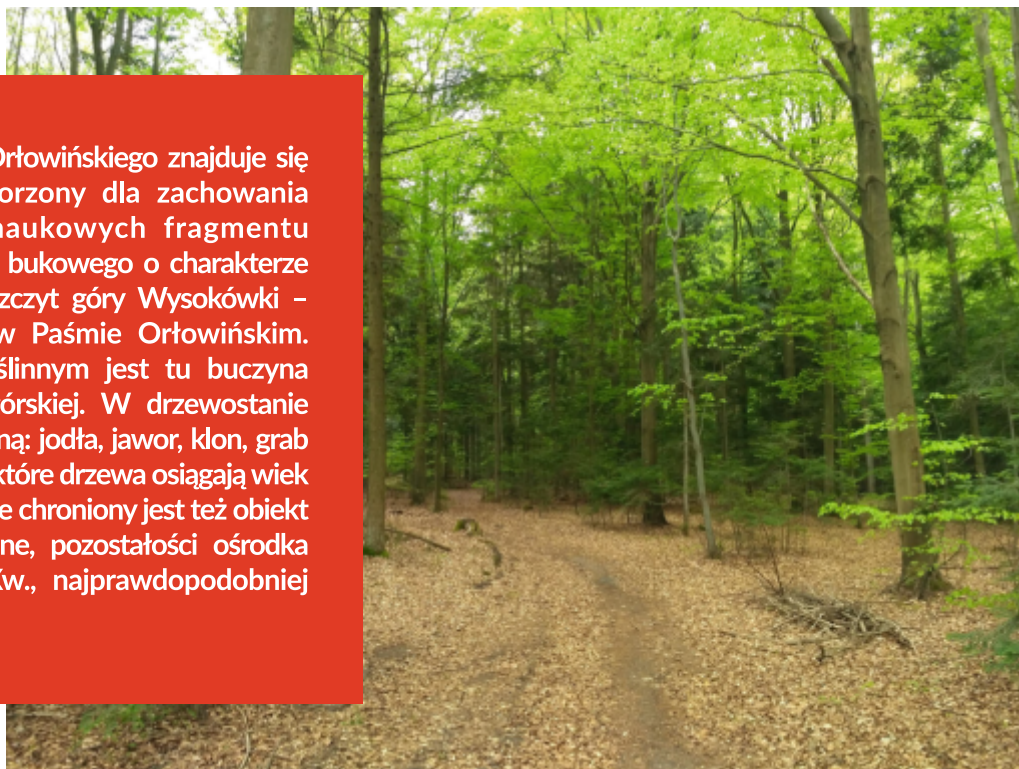
Rezerwat Wykus to rezerwat częściowy, położony wśród rozległego kompleksu Lasów Siekierzyńskich. Obejmuje obszar o dużym zróżnicowaniu rzeźby terenu z podmokłą doliną niewielkiego strumienia i pagórkowatymi zboczami wzniesienia Wykus. W skład rezerwatu wchodzi lasy i bory mieszane o cechach lasu naturalnego. Wiek drzewostanu waha się od 70 do 100 lat z pojedynczymi osobnikami jodły osiagającymi do 140 lat. W bogatym i różnorodnym runie występują cenne gatunki objęte ochroną prawną. Rezerwat ustanowiono w celu ochrony wielogatunkowych zbiorowisk roślinnych i dla zachowania w niezmienionej formie terenu zgrupowania oddziałów partyzanckich mjr Jana Piwnika „Ponurego”.

Rezerwat częściowy Kamień Michniowski obejmuje część szczytową oraz fragment zachodniego stoku najwyższego wzniesienia o tej samej nazwie, zbudowanego z dolnodewońskich piaskowców kwarcytowych przewarstwionych łupkami. Obszar rezerwatu porasta około 100-letnia kwaśna dąbrowa ze znacznym udziałem jodły oraz sosny i buka. Osobliwego charakteru nadają rezerwatowi naturalne wychodnie bloków skalnych o długości około 200 m z licznymi urwiskami, występami i pieczarami. Na powierzchni piaskowców rosną cenne gatunki mchów i porostów oraz rzadka i chroniona roślinność runa. W obrębie skałek znajduje się jaskinia pseudokrasowa o długości 25 m. Służyła ona za schronienie powstańcom styczniowym, a w okresie II wojny światowej partyzantom z ugrupowania Jana Piwnika „Ponurego”.

Rezerwat Zamczysko

W centralnej części Pasma Orłowińskiego znajduje się rezerwat Zamczysko, utworzony dla zachowania cennego ze względów naukowych fragmentu naturalnego mieszanego lasu bukowego o charakterze pierwotnym. Obejmuje on szczyt góry Wysokówki – drugiej co do wysokości w Paśmie Orłowińskim. Dominującym zespołem roślinnym jest tu buczyna karpacka w odmianie podgórskiej. W drzewostanie obok dominującego buka rosną: jodła, jawor, klon, grab oraz dąb bezszypułkowy. Niektóre drzewa osiągają wiek powyżej 200 lat. W rezerwacie chroniony jest też obiekt archeologiczny – wały ziemne, pozostałości ośrodka kultu pogańskiego z ok. Xw., najprawdopodobniej poświęcony bogini Mokoszy.

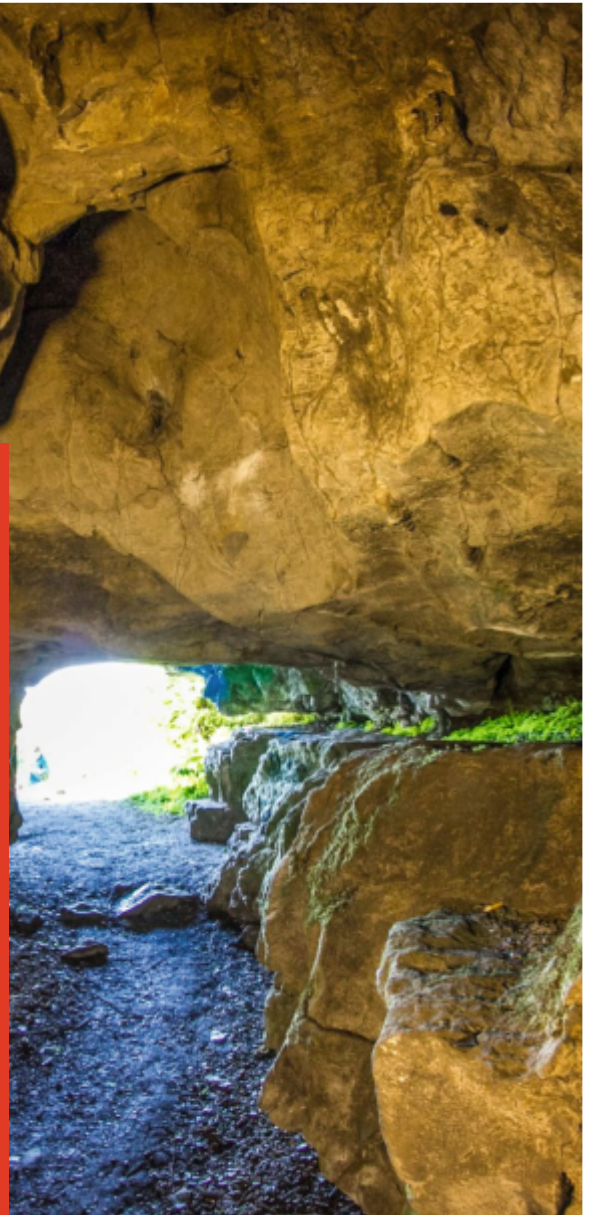

Przełom Lubrzanki

Górskim przełomem pomiędzy zboczami Dąbrówki i Radostowej, przepływa rzeka Lubrzanka, rozdzielając Pasma Masłowskie od Pasma Łysogór. Przełom ten jest jedną z najpiękniejszych dolin Gór Świętokrzyskich. Lubrzanka, torując sobie drogę przez złom kwarcytów, nadaje stromym zboczom swoistego uroku, wzbogaconego licznymi wąwozami ukrytymi w bujnej roślinności. Dolina Lubrzanki widnieje w rejestrze Natura 2000 jako specjalny obszar ochrony siedlisk. Obejmuje on większy fragment doliny rzecznej z licznymi dopływami, otoczonej podmokłymi łąkami. Stanowi jeden z najważniejszych w regionie obszarów występowania mięczaków: skójki gruboskorupowej, skójki malarskiej i szczeżui wielkiej. Koryto rzeczne zasiedlają również minogi strumieniowe i bardzo nielicznie - brzanki.

Wąwóz Dule i Jaskinia Zbójecka

Wąwóz Dule jest odkrywką czarnych wapieni dewońskich i łupków marglistych z bogatą fauną głowonogów. Uchodzi on za jedną z większych ciekawostek geologicznych w województwie. Istnieje hipoteza, że powstał w wyniku zawalenia się dużej jaskini krasowej, czego dowodem jest przepiękna, czteropoziomowa Jaskinia Zbójecka, położona na wysokości 312 m n.p.m. Jest ona objęta ochroną jako pomnik przyrody. Posiada jedno wejście w kształcie trójkąta z okapem skalnym i cztery poziomy. Długość korytarzy to około 160 m. Można tu zwiedzić rozległą, choć niską Salę Naciekową. Na lewo od głównego korytarza prowadzi ciasne przejście do niższych poziomów jaskini, gdzie znajdują się studnie, ciasne korytarze i nacieki. Żyją tu nietoperze: nocek rudy, nocek duży oraz podkowiec mały, a także rzadkie gatunki owadów. W jaskini znaleziono kości dzika lub świni domowej oraz szczątki ceramiki, pochodzące prawdopodobnie z XI lub XII w.

Dąb Bartek i Aleja Przydrożna

Dąb Bartek, zwany Królem Puszczy Świętokrzyskiej, jest pomnikiem przyrody prawnie chronionym od 1954 roku. Liczy sobie ok. 700 lat. Rośnie na wysokiej skarpie nad rzeką Bobrzą w Zagnańsku. Po pożarze w 1906 r. od strony wschodniej na pniu Bartka powstała martwica boczna, a powstała z czasem dziuplę, wypełniono plombą cementową. W 1934 roku przyrodnicy uznali go za najokazalsze drzewo w Polsce. Dojeżdżając do Bartka od strony Zagnańska ulicą Turystyczną, na poziomie parkingu, mijamy pomnik przyrody ożywionej. Jest to aleja składająca się z ok. 50 okazałych drzew: klonów, lip, jesionów i grochodrzewów oraz modrzewi polskich. Ciągnie się ona na długości 220 metrów.

Bukowa Góra

Bukowa Góra to najwyższy szczyt Pasma Klonowskiego. Nazwa pochodzi od dominacji buka zwyczajnego w tutejszym krajobrazie. To ciekawy akcent wśród lasów Puszczy Jodłowej z przewagą jodły pospolitej. Właśnie ten odmienny typ lasu spowodował, że w 1996 roku włączono tę część Pasma Klonowskiego do Świętokrzyskiego Parku Narodowego. W pobliżu szczytu znajduje się jedna z najpiękniejszych w Górach Świętokrzyskich naturalnych wychodni skalnych. Wychodnia składa się z bardzo starych i odpornych na niszczenie skał dewońskiego piaskowca. Szare porowate piaskowce, których powierzchnię wyrzeźbiła woda i wiatr, od północnej strony przybrały zielony kolor za sprawą rosnących tam glonów i porostów.

II ŚLADAMI HISTORII

Osada Średniowieczna w Hucie Szklanej

Pobyt w Osadzie to doskonała okazja, aby odbyć podróż w czasie. Odtworzono tu drewniane chatki z XII/XIV w., które ukazują życie Słowian i ich pracę. Na każdym stanowisku można zapoznać się z innym rzemiosłem i wcielić się w rolę słowiańskiego rzemieślnika, np. garncarza, tkacza, kowala czy rymarza. Można także wziąć udział w warsztatach wikliniarskich, zielarskie i szewskie, czerpania i lakowania papieru, tańca średniowiecznego czy kaligrafii średniowiecznej. Organizowane są tu gry terenowe „Kraina Legend Świętokrzyskich”, pełne tajemniczej aury i urokliwej scenerii. Trasa gier wiedzie przez ciekawe zakątki Gór Świętokrzyskich, gdzie spotkać można postacie ze świętokrzyskich legend i poznać dziedzictwo kulturowe regionu.

W tutejszej Karczmi „Izba Dobrego Smaku” poznać można miejscowy folklor w najlepszym wydaniu. Przejawia się on nie tylko w wystroju karczmy, ale przede wszystkim w kuchni bazującej na tradycyjnych regionalnych przepisach i lokalnych składnikach.

Znajduje się tu zrekonstruowana starożytna osada z pierwszych wieków naszej ery. Na obszarze Centrum prezentowane są techniki budownictwa stosowanych przez barbarzyńskie plemiona mieszkające na naszym terenie i militarne budownictwo pogranicza Imperium Rzymskiego. Wszystkie obiekty zbudowano techniką, jaka była wówczas stosowana, bez użycia choćby jednego gwoźdź. Wizyta w Centrum umożliwia zapoznanie się z wieloma tradycyjnymi rzemiosłami, obrzędami i wierzeniami kultury przeworskiej. Zorganizowane grupy mogą korzystać z oferty warsztatów i questów. Miejsce to jest także siedzibą słynnych Dymarek Świętokrzyskich.

www.dymarki.pl

Muzeum Starożytnego Hutnictwa im. M. Radwana w Nowej Słupi

Muzeum jest ewenementem na skalę krajową. Usytuowane jest w miejscu, gdzie odkryto pozostawione przez starożytnych hutników piecowisko dymarskie, by stanowiło pawilon ochronny nad odkopanymi relikdami. Piece są pozostałością istniejącego w czasach rzymskich na przedpolu Łysogór prężnego ośrodka hutniczego. Ekspozycja uzupełniająca muzeum obrazuje terytorialny zasięg hutnictwa świętokrzyskiego. Wyjaśnia także technologię i organizację wytopów oraz prezentuje wyroby żelazne. Jest tu również wystawa poświęcona historii badań nad starożytnym hutnictwem. Muzeum posiada specjalną pracownię, która stanowi bazę dla ekip badawczych.

Ruiny zamku w Bodzentynie

Gotycka warownia biskupów krakowskich powstała w drugiej połowie XIV w. na wysokiej skarpie, otoczonej z dwóch stron wodami rzeki Psarki. Wystawił ją i zespolił z murami obronnymi miasta biskup Florian z Mokrsk. Jest to budowla w całości wykonana z kamienia i cegły. Przez lata zamek ulegał licznym rozbudowom, a jego styl zmienił się na renesansowy. W czasach największej świetności składał się z trzech skrzydeł, z dziedzińcem w środku. Posiadał też jedną narożną wieżę, wykorzystywaną jako więzienie. Całość okalał mur. Do rezydencji należał ogród włoski, ciągnący się do znajdującego się w pobliżu kościoła. Był tu także zwierzyniec oraz kilkanaście budynków gospodarczych znajdujących się na przedzamczu. Obecnie na zamkowym wzgórzu pozostały fragmenty ścian z otworami okiennymi, na elewacjach zachowały się herby: Ślępowron biskupa Krasieńskiego oraz Nałęcz biskupa Małachowskiego. Ruiny zamku są ogólnodostępne dla zwiedzających.

Ruiny Huty Józef w Samsonowie

Ruiny Huty Józef w Samsonowie stanowią jeden z najwspanialszych zabytków Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Historia huty sięga 1598 r., kiedy to hutnicy z Bergamo wybudowali drugi po Bobrzy wielki piec na ziemiach polskich. W latach 1641-44 powstał następny wielki piec, dający ciekłą surówkę wykorzystywaną głównie do produkcji dział i amunicji. W kolejnych latach właścicielami zakładu byli Gibboni, Servalli a w końcu biskupi krakowscy. W 1789 dobra biskupie zostały przejęte na własność państwa. W latach 1818-22 staraniem Stanisława Staszica powstał najnowocześniejszy w Królestwie Polskim wielki piec oraz osiedle mieszkaniowe dla hutników. Huta pracowała do 1866 r., kiedy to zniszczył ją pożar. Nie odbudowano jej ze względu na postępujący kryzys całego Zagłębia. Do dzisiaj pozostały po niej ruiny wielkiego pieca, wieży wyciągowej oraz hal produkcyjnych.

Zagroda Czernikiewiczów w Bodzentynie

Zagroda Czernikiewiczów jest przykładem architektury typowej dla małych miasteczek o charakterze rolniczym. W skład zagrody wchodzi: trzyizbowy budynek mieszkalny, stajnia, obora, spichlerz i wozownia. Wraz z zamykającym podwórze drewnianym ogrodzeniem budynki te tworzą zwarty zespół w kształcie czworoboku. Ściany wszystkich budynków zostały wzniesione z drewna jodłowego, zaś dachy mają pokrycie gontowe. W pomieszczeniach znajdują się autentyczne meble i różne sprzęty z XIX w. służące mieszkańcom do wykonywania codziennych prac domowych i polowych. Zagroda, będąca obiektem in situ Muzeum Wsi Kieleckiej, jest najstarszą i jedyną tak kompleksowo zachowaną małomiasteczkową zagrodą z terenów Kielecczyzny.

Zagroda chłopska w Kakoninie

Na skraju miejscowości Kakonin odwiedzić można zrekonstruowaną zagrodę chłopską. Jest tam drewniana chałupa pochodząca z XIX w., wyposażona w dawne narzędzia i przedmioty codziennego użytku. To charakterystyczny dla wsi świętokrzyskich drewniany budynek mieszkalny z wejściem od frontu i od podwórza. Składa się z trzech pomieszczeń w typowym układzie sień - izba - komora. Wybudował ją Wojciech Samiec ok. 1820 r. Przy chałupie zrekonstruowano budynki obory, stodoły, wozowni i bramy wjazdowej. Zabudowa nawiązuje do kultury oraz tradycji regionu i stanowi atrakcję dla turystów przemierzających świętokrzyskie szlaki.

Muzeum Mineraliów i Skamieniałości w Świętej Katarzynie

Jest to prywatna kolekcja rodziny Siemońskich, w której znajduje się ponad 1000 okazów mineraliów, kamieni szlachetnych, skamieniałości oraz meteorytów, wyeksponowanych w pięciu salach wystawowych. Przedstawione okazy są wysokiej jakości, dokładnie opisane, pokazane w naturalnych swych formach w skale macierzystej. W zbiorach przeważają mineraliwy z całego świata, ale wyeksponowano tu także polskie egzemplarze, a w szczególności pochodzące z Gór Świętokrzyskich: np. waryscyty, malachity, okazy kwarców, kalcytów, aragonitów, pirytów oraz charakterystyczne dla regionu skały. Muzeum może poszczycić się jedną z największych w kraju kolekcją krzemienia pasiastego, będącego regionalnym kamieniem jubilerskim. Wyeksponowane tu okazy krzemienia pasiastego, a także precjoza i biżuteria powstały w tutejszej szlifierni na przestrzeni 15 lat. Wszystkim chętnym właściciele zdradzają sekrety szlifowania jubilerskiego podczas organizowanych pokazów. Zwiedzający poznają także tajemnice oprawy jubilerskiej. Powstającą tu biżuterię można zakupić na miejscu w sklepie firmowym.

www.swkatarzyna-muzeum.pl

Dom Opata w Nowej Słupi

Powstanie budynku, zwanego Opatówką, związane jest z rozwojem opactwa benedyktynów na Świętym Krzyżu. W XVIII w., w miejscu zniszczonego drewnianego szpitala i kościoła św. Michała, opat Karski rozpoczął budowę nowego, murowanego kościoła i plebanii. Zbiegło się z to wielkim pożarem, który strawił barokowy kościół na Świętym Krzyżu. W związku z tym budowę kościoła przerwano, pozostał natomiast budynek plebanii, w którym mieściła się zakrystia, magazyn i mieszkanie proboszcza. Przez wiele lat funkcjonował tu szpital, przytułek dla starców i szkoła przyklasztorna. Po kasacie opactwa świętokrzyskiego w 1819 r. Opatówka przeszła na własność państwa. W budynku powstała ludowa szkoła elementarna, która funkcjonowała do połowy XX w. Obecnie w wyremontowanym budynku mieści się biblioteka i siedziba Towarzystwa Przyjaciół Nowej Słupi.

Dworek Stefana Żeromskiego w Ciekotach

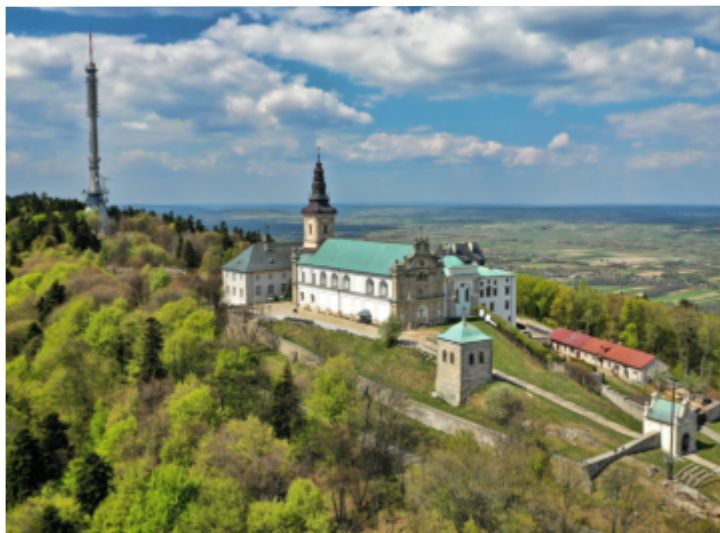
Dworek Stefana Żeromskiego mieści się na terenie Żeromszczyzny, miejsca, gdzie najpiękniejsze lata swojego dzieciństwa spędził Stefan Żeromski. To drewniany budynek stylizowany na drobnoszlachecki dwór z II poł. XIX w. Jest on literacką inscenizacją wnętrza niegdysiejszego dworku rodziny Żeromskich. Obok, w pobliżu zbiornika wodnego, znajduje się niewielki amfiteatr i pamiątkowy obelisk z cytatem z „Puszczy Jodłowej”. Można tu także skorzystać z oferty gier terenowych i questu, organizowanych przez Centrum Edukacji i Kultury "Szklany Dom", które ma siedzibę w "Szklanym Domu" obok dworku.

www.szklanydom.maslow.pl

III OBIEKTY SAKRALNE

Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego na Świętym Krzyżu

Zespół klasztorny powstał najprawdopodobniej w XII w. z fundacji Bolesława Krzywoustego. Po licznych rozbudowach, stanowi on jeden z najciekawszych obiektów architektury sakralnej w Polsce. W średniowieczu, po dotarciu do tutejszego klasztoru relikwii Drzewa Krzyża Świętego, które dały nazwę klasztorowi i mieszczącej go górze, miejsce to było głównym ośrodkiem kultu religijnego w Polsce. Według tradycji relikwie przywiózł do Polski królewicz węgierski, św. Emeryk. Ponoć w czasie polowania został oślepiiony blaskiem od krzyża ulokowanego między rogami jelenia. Gdy odzyskał wzrok, ujrzał anioła, który polecił zostawić relikwie otrzymane od ojca w tutejszym klasztorze. Do miejsca tego pielgrzymowali polscy królowie. Klasztor był wielokrotnie niszczony i plądrowany. Ostatecznie został skasowany w 1819 r. Przez długi czas funkcjonowało tam więzienie, a w okresie II wojny światowej obóz zagłady. Od 1936 r. gospodarzem obiektu jest Zakon Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, który w 2013 r. wystarał się o status bazyliki mniejszej dla kościoła św. Krzyża. W 2014 r. odbudowano wieżę kościelną, która stanowi doskonały punkt widokowy udostępniony turystom. Gospodarze prowadzą również wystawę, na której możemy zapoznać się z czasami najdawniejszymi tego miejsca, okresem więziennictwa i zniszczeń oraz ze zbiorami przywiezionymi przez misjonarzy z różnych części świata.

www.swietykrzyz.pl

Kościół św. Stanisława w Bodzentynie

Świątynię gotycką w Bodzentynie ufundował biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki w latach 1440–1452. Jest to budowla trójnawowa typu bazylikowego. Najcenniejszym zabytkiem znajdującym się w kościele jest ołtarz. Wykonanie dekoracji ołtarza przypisuje się Giovanniemu Cini ze Sieny. Natomiast obraz Chrystusa na krzyżu wykonał w Wenecji w latach 1546–1547 Piotr Włoch. Ołtarz główny fundacji króla Zygmunta Starego pochodzi z Katedry Wawelskiej. Warto zwrócić uwagę na gotycki tryptyk bodzentyński z 1508 r., gotycką rzeźbę Matki Bożej z dziećmi, chrzcielnicę z 1492 r. oraz gotycką tablicę erekcyjną z 1452 r., przedstawiającą fundatora w kardynalskich szatach. Po przekroczeniu bramy kościelnej, po lewej stronie widać figurę wykonaną z kamienia ufundowaną przez Antoniego i Franciszkę Szczygłów w 1868 r.

Klasztor Bernardynek w Świętej Katarzynie

Podróżujący tędy do Bodzentyna biskup krakowski Jan Rzeszowski, postanowił sprowadzić do puszczańskiej osady bernardynów. Do obsługi erygowanego w 1478 r. klasztoru i kościoła ku czci Trójcy Świętej, Matki Boskiej oraz św. Katarzyny, przeznaczył obszar na „pięć staj wokoło” z „czterema dymami”. Kościół i klasztor spłonęły w pożarze w 1534 r. Kościół odbudowano kilka lat później, a w 1633 r. rozbudowano. Bernardyni mieszkali w Świętej Katarzynie do 1815 r., a następnie przekazali klasztor bernardynkom z Drzewicy. W 1847 w klasztorze wybuchł kolejny pożar. Po naprawie spalonego dachu i wieży, w 1849 roku do Świętej Katarzyny przeniesiono drewniany ołtarz Świętej Tekli z Nowej Słupi. Wejście przez niewielkie krużganki, zwane obchodami, prowadzi do klasztornej rozmównicy i kościoła, w którym znajduje się figura patronki - według tradycji wykonana z drewna cyprysowego i przywieziona z Ziemi Świętej ok. XV w. Z kolei przed klasztorem stoi kamienna figura św. Katarzyny. Źródła podają, iż może ona pochodzić z pierwszej połowy XVI w.

Kościół św. Michała Archanioła w Łagowie

Świątynia powstała w 1582 r. dzięki staraniom biskupa włocławskiego Hieronima Rozdrażewskiego poprzez dobudowę nawy do istniejącego już XV-wiecznego prezbiterium. Obecny kościół to budowla orientowana, z prezbiterium skierowanym na wschód. Wykonany jest z kamienia wapiennego. Wzdłuż całej długości nawy głównej mieszczą się kaplice, tworzące rodzaj naw bocznych. Kościół reprezentuje styl późnogotycki. W lewej ścianie prezbiterium znajduje się epitafium starościny piórkowskiej Anny z Rozdrażewskich Przerembskiej. Ołtarz główny w stylu późnego renesansu z bogatą dekoracją snycerską, pochodzi z 1600 r. Wśród ołtarzy bocznych, dwa są barokowe i jeden rokokowy. Nawa główna jest niemal dwa razy wyższa niż prezbiterium. Na przełomie XVII/XVIII w. od północy przy prezbiterium powstała zakrystia. Podczas wojny w 1944 r. więźba, pokrycie dachu i wyposażenie kościoła spłonęły. W efekcie zawaliło się sklepienie kościoła. Świątynia była sukcesywnie remontowana w latach 1982-1998.

Kościół św. Stanisława w Tumlinie-Węglach

Świątynię ufundował w 1599 r. kard. Jerzy Radziwiłł, biskup krakowski i zarządca dóbr królewskich. Jej powstanie wiązało się z odnalezionymi w okolicy złożami miedzi i rozwijającym się jej wydobywaniem, jak i powstającymi kuźnicami, szlifierniami i odlewniami. Kardynał nakazał wybudować kościół z myślą o licznie osiedlających się tutaj górnikach i hutnikach, którzy przybyli głównie z Włoch i Anglii. W 1630 r. kościół strawił wielki pożar. Staraniem biskupa Kajetana Sołtyka wkrótce go odrestaurowano. Świątynia była jeszcze odnawiana w latach 1888-1905 oraz 1970-1988. Bryła świątyni jest budowlą jednonawową w stylu wczesnobarokowym, zamkniętą węższym wielobocznym prezbiterium. Kościół wybudowano z czerwonego piaskowca wydobywanego w Tumlinie. Szczególnym kultem od wieków otaczany jest tu wizerunek Matki Bożej Śnieżnej umieszczony w ołtarzu bocznym, który przywieźli ze sobą włoscy hutnicy w 1630 r.

Kościół św. Jacka w Leszczynach

Kościół p.w. św. Jacka Odrowąża powstał w roku 1610. Na przełomie XIX i XX w. został przebudowany w stylu późnorenansowym. Według tradycji, kościół stanął dokładnie w tym miejscu, gdzie św. Jacek w czasie podróży do Krakowa, miał zatrzymać się na nocleg. Zabytki w kościele to: ołtarze, chrzcielnica, ambona, chór, konfesjonały, mur okalający świątynię. W murach świątyni widnieje marmurowa tablica z epitafium rodziców Stefana Żeromskiego, Wincentego i Józefy Żeromskich, którzy spoczywają na pobliskim cmentarzu parafialnym z pocz. XIX wieku. Na cmentarzu jest też grób babki Marii Curie Skłodowskiej, która wraz z mężem mieszkała w pobliskim Radlinie.

Kościół św. Rozalii i św. Marcina w Zachełmiu

Kościół wzniesiony został w latach 1668-1676, a rozbudowywany był w XIX i XX w. Zachowały się barokowe ołtarze boczne patronów świątyni. W kopule widnieje współczesna polichromia przedstawiająca m. in. akt stworzenia oraz motywy z życia św. Rozalii i św. Marcina. W świątyni przechowuje się chorągiew noszoną podczas manifestacji patriotyczno-religijnych, poprzedzających wybuch powstania styczniowego. Obok kościoła znajduje się dzwonnica z 1900 roku z tablicą upamiętniającą poległych w latach 1914-1921 mieszkańców parafii. Przy parkingu na cokole stoi kamienna figura św. Jana Nepomucena z 1774 roku.

Kościół we Wzdole wzniesiono z fundacji sekretarza królewskiego Bernarda Servallego i jego żony Teresy w 1687 roku. Świątynia jest położona na wzgórzu i dominuje nad okolicą. Prowadzą do niej schody z czerwonego piaskowca. W latach 1939-1945 kościół uległ znacznej przebudowie i ma dość mocno zatarte cechy stylowe. Budowla jest orientowana, murowana z kamiennych ciosów i otynkowana. Składa się z trójprzęsłowej nawy i prezbiterium. Od zachodu przylega do niej czworoboczna wieża przechodząca na trzeciej kondygnacji w ośmiobok. Od północy dobudowano kaplicę, a od południa kruchtę.

Kościół św. Wawrzyńca w Nowej Słupi

Świątynię zbudowano w XVII w. i rozbudowano w XX wieku. Do wnętrza prowadzi wczesnobarokowy portal z godłem benedyktyńskim, nad którym w niszach umieszczono barokowe posąg św. Wawrzyńca, a w szczycie - św. Benedykta i Scholastyki. We wnętrzu uwagę zwracają: ołtarz główny z czarnego marmuru z cennym krucyfiksem oraz kolebkowe sklepienie nawy przyozdobione późnorenesansową sztukaterią. Ołtarze boczne z XVIII w. ozdobiono XVII-wiecznymi obrazami Matki Bożej z Dzieciątkiem i św. Anny. Na cmentarzu kościelnym, oprócz zabytkowych nagrobków z XIX w. i figury św. Floriana z 1929 r., spotkamy pomniki upamiętniające poległych za wolność ojczyzny w powstaniu styczniowym i w czasie II wojny światowej. W ogrodzeniu umieszczono późnorenesansową kutą bramę przywiezioną ze Świętego Krzyża po kasacie opactwa.

Kościół św. Doroty w Starej Zbelutce

Kościół wzniesiony został w 1835 r. Podczas działań II wojny światowej uległ znacznemu zniszczeniu. Z dawnego wyposażenia wnętrza pozostał jeden ołtarz boczny z piaskowca z II połowy XIX w. oraz krucyfiks, który wykorzystywany był prawdopodobnie jako tarcza strzelnicza. Zniszczeniu uległy także dach, strop i fronton kościoła. Odbudowę świątyni podjęli po powrocie z wysiedlenia parafianie. Całość wyposażenia i polichromię zaprojektował w 1946 r. Józef Szatański z Opatowa. Świątynia jest murowana i otynkowana, utrzymana w stylu późnoklasycystycznym. Fasada zwieńczona jest szczytem trójkątnym. We wnękach fasady znajdują się kamienne rzeźby. Świątynia posiada dwa ołtarze boczne w stylu tradycyjnym, kamienny i drewniany, oraz chór z obszerną galerią.

Kościół Przemienienia Pańskiego w Masłowie

Kościół wybudowano z piaskowca i cegły w latach 1927-37. Architekt Karol Sas-Zubrzycki stworzył koncepcję budowli zachwycającej proporcjami, kształtem i idealnym wkomponowaniem w krajobraz. Świątynia nawiązuje stylem do gotyku i romantyzmu, jej architektura bliska jest tzw. gotykowi nadwiślańskiemu. Świątynia jest trzynawowa, jej sklepienie oparte jest na kolumnach. W oknach znajdują się witraże z wizerunkami ewangelistów i świętych. Ściany pokrywa polichromia z motywami biblijnymi. Widok masłowskiego kościoła ze zbocza Domaniówki harmonijnie współgra z położeniem wsi i zboczem Klonówki.

Kościół św. Józefa w Bielinach

Na wyniosłym bielińskim wzgórzu, zwanym niegdyś Popówką, stoi XVII-wieczny kościół barokowy. Jest to budynek orientowany, wymurowany z kamienia i otynkowany, z dobudowanymi w 1688 r. kaplicami bocznymi. W 1838 r. został przedłużony ku zachodowi. W tym czasie powstała także klasycystyczna fasada kościoła. Kościół posiada zrekonstruowaną w 1997 r. wieżyczkę. W wielkim ołtarzu oglądać można obraz Świętej Rodziny szkoły flamandzkiej.

Kościół Chrystusa Króla w Krajnie-Parcele

Kościół budowano w latach 1926-1934. Wojna spowodowała przerwanie prac. Mimo ciężkich i ubogich lat powojennych, ukończono mury i przykryto dach, wybudowano ogrodzenie i cmentarz. Wnętrze świątyni w Krajnie zawiera zarówno zabytkowe jak i współczesne elementy wystroju. W centrum prezbiterium w ołtarzu głównym znajduje się dębowa figura Chrystusa Króla – patrona parafii. Dawniej zamiast figury prezbiterium zdobił zabytkowy ołtarz Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej, pochodzący ze starej kaplicy. Na ścianach możemy podziwiać dwa odrestaurowane zabytkowe obrazy. Jeden z nich przedstawia św. Andrzeja Apostoła, a dawniej stanowił zasuwę ołtarza Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej. Drugi ukazuje Chrzest Jezusa w Jordanie.

IV RODZINNY RELAKS

Park Rozrywki i Miniatur Sabat Krajno w Krajinie-Zagórze

Park Rozrywki i Miniatur Sabat Krajno to jedyny park miniatur w Europie usytuowany na wzgórzu. Dzięki temu znakomicie widać panoramę całego obiektu, połacie Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz Łysicę. W Alei Miniatur „Wonderful World” odwiedzimy miniatury kilkudziesięciu najstojniejszych miejsc świata. Jest tu również Park Linowy, który zbudowany jest na drewnianych palach, dzięki czemu uczestnicy zabawy jest w zasięgu wzroku pilnujących bezpieczeństwa instruktorów. Mnóstwo rozrywki czeka także na najmłodszych na terenie lunaparku. W skład kompleksu wchodzi również kino 6D. O podniebienia gości dba restauracja „Magia Sabatu”, która oprócz domowych dań, serwuje przepyszną pizzę z pieca. W zimie działa tu najdłuższy stok narciarski w centralnej Polsce z wypożyczalnią sprzętu narciarskiego.

www.sabatkrajno.pl

Osiółkowo - Farma z osiołkami w Baszowicach

Osiółkowo to małe, malownicze gospodarstwo w sercu Gór Świętokrzyskich. Gospodarze zapraszają do rezerwacji spotkań z osiołkami, spacerów i oprowadzaniek na osiołkach. Uwielbiają opowiadać o swoich pupilach, one za to uwielbiają słuchać komplementów i być w centrum uwagi. By się z nimi zaprzyjaźnić wystarczy wyciszyć się, zwolnić i wejść w ośli świat. Osiołki mają słabość nie tylko do marchewek, ale też pieszczot, drapania i głaskania. Na farmie odbywają się także zajęcia terapeutyczne, edukacyjne oraz warsztaty. To okazja do wielozmysłowych doświadczeń, kontaktu z przyrodą na łące, nawiązywania relacji ze zwierzętami. Przed przyjazdem na spotkanie z osiołkami, koniecznie trzeba zarezerwować termin. Właściciele oferują także noclegi w eko jurcie. To całoroczny okrągły luksusowy namiot. W pełnym komforcie można tu podziwiać zachody słońca nad doliną rzeczki Pokrzywianki, słuchać odgłosu deszczu oraz nocą oglądać gwiazdy.

www.osiolkowo.pl

Świątokrzyska Polana w Chrustach

Świątokrzyska Polana to kompleks turystyczno-wypoczynkowy, na który składa się ośrodek wypoczynkowy, Kraina Zabawy, Park Linowy, Park Miniatur Świątokrzysko, Akwaria Oceanika oraz Wystawa Entomologiczna Fascynujący Świat Owadów. Rozbudowana infrastruktura i doskonałe położenie w Górach Świątokrzyskich czynią z tego miejsca przestrzeń relaksu, rekreacji i doskonałej zabawy. Wyjątkową atrakcją na skalę krajową stanowią wielkie akwaria Oceanika ze zwierzętami wodnymi z całego świata. Nasz obiekt stanowi także fantastyczne miejsce dla głodnych wiedzy podróżników, którzy lubią poznawać historię odwiedzanych miejsc. Park miniatur pozwoli im odkryć tajemnice najważniejszych budowli regionu. Park linowy to miejsce pełne zakamarków, lin, drabinek, krętych korytarzy, gdzie dzieci i młodzież mogą przyjemnie spędzić czas na świeżym powietrzu, bezpiecznie bawiąc się na linach. W Krainie Zabawy znalazło się kilka wielkich dmuchanych atrakcji w charakterze podwodnego świata. Jest tu m. in. ogromny ruchomy statek, który kołysze się, jakby płynął po morzu, gigantyczna zjeżdżalnia czy karuzela z ośmiornicą. Z kolei Wystawa Entomologiczna szczyli się kolekcją nie tylko wypreparowanych owadów, ale i żywych zwierząt umieszczonych w terrariach. Jednak największą atrakcją Polany stanowią Akwaria Oceanika - zespół wielkoformatowych akwariów ze zwierzętami wodnymi z całego świata.

www.swietokrzyskapolana.pl

Babyjagowo w Hucie Szklanej

U stóp Łysej Góry, w pobliżu wejścia do Świątokrzyskiego Parku Narodowego w Hucie Szklanej, znajduje się bajkowy plac zabaw Babyjagowo. To magiczna wioska, gdzie dzieci mogą się przenieść w świat ukochanych baśni i legend. Atrakcjami są tu m. in. Chatka Baby Jagi na kurzej stopce oraz jaskinia Zbója Madeja, ze Zbójem pilnującym swoich skarbów, śpiącym na czarcim łożu. Dzieci mogą także zajrzeć do domku Jasia i Małgosi, statku piratów i tunelu strachu.

www.babyjagowo.pl

Pracownia Ceramiki Regionalnej Cemi w Świętej Katarzynie

Pracownia Ceramiki Regionalnej prowadzi cykliczne warsztaty ceramiczne dla dzieci i dorosłych. Praca z gliną świetnie wycisza i uspokaja. Pozwala oderwać od obowiązków dnia codziennego, zrealizować ciekawy pomysł na oryginalny prezent lub sprawić przyjemność samemu sobie. Wszystkim chętnym pracownia oferuje materiały: glinę, bogaty zestaw szkliv, narzędzia, foremki, wypalanie w piecu, instruktarz. Po warsztatach uczestnicy zabierają swoje prace.

www.cemipcr.pl

Wellness Galanty Łogródecek w Lechowie

Wellness Galanty Łogródecek funkcjonuje przy Siedlisku Carownica Wellness & SPA. Znajduje się w nim prawdziwa Ruska Bania opalana drewnem oraz Chata Solna z 3 tonami soli himalajskiej. W Gorącej Beczce każdy się zrelaksuje i odpręży, ciesząc oczy widokiem na pola i lasy oraz delektując się odgłosami przyrody. Odważni mogą spróbować kąpieli w Zimnej Beczce, która bez wątpienia działa pobudzająco i orzeźwiająco. Rytuały dla Dwojga w kabinach parowych Rasul oraz Salve in Terra sprzyjają wykonywaniu sobie nawzajem wszelkiego typu zabiegów: okładów, masek, peelingów. Do pielęgnacji wykorzystywane są preparaty najlepszej jakości, które nadają skórze miękkość i elastyczność. Po wcześniejszym uzgodnieniu, dorośli na czas rytuałów mogą oddać dzieci pod opiekę carownic. Dzieci mogą także skorzystać z masażu na suchym łóżku wodnym oraz kąpieli w wannie z bąbelkami, które odprężą i rozluźnią oraz sprawią najmłodszym wiele radości.

www.spadlapar.pl

Ośrodek narciarski Baba Jaga w Bodzentynie

Ośrodek położony jest na zboczu Miejskiej Góry (425 m n.p.m.) w Bodzentynie. Jest idealnym miejscem nie tylko dla osób, które dopiero zaczynają swoją przygodę z narciarstwem, ale i dla tych, które szukają miejsca do rozgrzewki przed wyjazdem na bardziej wymagające stoki. Łagodny kąt nachylenia oraz doskonale przygotowane trasy zjazdowe o długości prawie 700 m sprawiają, że jest to idealne miejsce dla każdego kto lubi jeździć na nartach lub desce. Trasy są dośnieżane i ratrakowane. Do dyspozycji narciarze mają trzy wyciągi oraz karcznię, w której można się rozgrzać i posilić po szaleństwach na stoku. W ośrodku funkcjonuje także profesjonalna wypożyczalnia sprzętu narciarskiego.

www.nartybodzentyn.pl

Stacja Narciarska Sabat w Krajinie-Zagórze

Stacja Narciarska Sabat (425 m n.p.m.) znajduje się w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego. To najdłuższy stok narciarski w centralnej Polsce, doskonały do nauki jazdy na nartach czy snowboardzie. Zjazd po górze Sabat z bocznymi trasami jest długi i łagodny. Ma dwa ostrzejsze nachylenia, które nieco dodają adrenaliny początkującym narciarzom. Teren ten znakomicie nadaje się do uprawiania rekreacyjnego narciarstwa całą rodziną. Dla osób stawiających pierwsze kroki w narciarstwie oraz snowboardzie dostępna jest szkółka narciarska. Na obszarze ok. 3500 m² mieści się trasa „zielona” wraz z długim na 100 m wyciągiem taśmowym. Pozwala ona początkującym bezstresowo uczyć się jazdy pod okiem instruktorów. Na trasach głównych zamontowane są wyciągi talerzykowe czekające. Stok jest sztucznie naśnieżany, ratrakowany i oświetlony. Z górnej stacji rozciąga się piękny widok na Dolinę Wilkowską. Po prawej stronie jak na dłoni widać pasmo Łysogór ze słynną Łysicą, a pod nią - Świętą Katarzynę.

www.sabatkrajno.pl

Skansen pszczelarski w Sędku

W skansenie pszczelarskim w Sędku znajdują się odrestaurowane ekspozycje uli i narzędzi bartniczych. Dla strudzonego turysty są drewniane altany z siedziskami. Przy skansenie znajduje się plac zabaw dla dzieci.

Zalew w Cedzynie

Zalew w Cedzynie jest idealnym miejscem do uprawiania wodnych sportów. Teren rekreacyjny przy głównym wejściu od strony Leszczyn poddano niedawno rewitalizacji i wyposażono w infrastrukturę. Powstały chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie, mini siłownia, budynek z sanitariatami i prysznicami, ławki, stojaki na rowery, parking oraz ścieżka edukacyjna. Mieszczą się tu również boiska do siatkówki plażowej i kilka food trucków. Od strony Woli Kopcowej znajduje się edukacyjny plac zabaw, taras widokowy i pływające pomosty. Nad zalewem działa Świętokrzyskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, z ofertą rekreacyjną i szkoleniową oraz wypożyczalnią sprzętu wodnego. Funkcjonuje tu także Ośrodek Sportów Wodnych Klubu Morskiego HORN, organizujący m.in. szkolenia żeglarskie, regaty i wypożyczalnię sprzętu wodnego.

Zalew w Umrze

Zbiornik wodny w Umrze znajduje się na rzece Bobrzy. Można tu korzystać ze strzeżonego kąpieliska przy piaszczystej plaży w otoczeniu wszechobecnej zieleni. W pobliżu znajduje się parking. Do dyspozycji turystów są rowerki wodne, łódki i boisko do piłki siatkowej. Zbiornik jest niezbyt głęboki, co czyni go idealnym na rodzinny wypoczynek.

Zalew w Kaniowie

Urządzony został na dopływie Bobrzy zwanym Krzyk. Obejmuje powierzchnię około 6 ha, w tym 2,60 ha lustra wody. Ma głębokość 1-3 m. Słynie z wyjątkowo czystej wody. Działa tutaj Wake Port Kaniów z wyciągiem do wakeboardu, strefą atrakcji dla dzieci, barem plażowym i polem campingowym. W sezonie kąpielowym do dyspozycji są przebieralnie i toalety.

Zalew w Wilkowie

Zalew, zbudowany na rzece Lubrzance, rozciąga się na powierzchni ok. 10 hektarów i jest głęboki na ok. 2,5 m. Jest jednym z najpiękniej położonych zbiorników wodnych w Górach Świętokrzyskich. Posiada strzeżone kąpielisko z piaszczystą plażą, gdzie można zażywać kąpeli pod okiem wyszkolonych ratowników. Dookoła zalewu biegnie ścieżka rowerowo-spacerowa o długości około 2 km, z której można podziwiać panoramę Gór Świętokrzyskich z doskonale widoczną Łysicą. Na miejscu można wypożyczać kajaki i rowerki wodne.

V MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

Krzyże Katyńskie w Hucie Szklanej

Trzy stalowe krzyże znajdujące się u podnóża Świętokrzyskiego Parku Narodowego oznaczone są nazwami miejscowości będących dla Polaków symbolem tragedii, która rozegrała się w 1940 roku. Pomnik Ofiar Katynia, Charkowa i Miednoje uwiecznia pamięć osób, które oddały życie za ojczyznę. Na cokole pomnika umieszczone zostały żeliwne tablice z napisami w pięciu językach będące świadectwem dramatycznej śmierci ofiar wojny.

Pomnik ofiar niemieckiej pacyfikacji w Świętej Katarzynie

Idąc w stronę źródła św. Franciszka, po lewej stronie zobaczyć można zbiorowe mogiły uczestników walk o wolność i niepodległość. W dniach 1-20.06.1943 r. hitlerowscy okupanci w bestialski sposób wymordowali ok. 80 mieszkańców i żołnierzy ZWZ-AK w Św. Katarzynie.

Kapliczka na Wykusie w Siekiernie

Wykus to uroczysko leśne położone w samym sercu Lasów Siekierzyńskich. Dojechać można tam z kilku stron, jednak najlepsze dojazdy są od strony Bodzentyna i Wąchocka. Lasy te kojarzone są z miejscem bohaterskich walk polskich żołnierzy. W roku 1957 na miejscu dawnego obozu Zgrupowań Partyzanckich AK Jana Piwnika "Ponurego" i Eugeniusza Kaszyńskiego "Nurta" odsłonięto kapliczkę upamiętniającą poległych w walce o Ojczyznę, wzniesioną z 104 cegieł z pseudonimami żołnierzy poległych w czasie walk. Kapliczka otoczona jest murem, na którym obecnie umieszczonych jest już kilkaset tabliczek z nazwiskami zmarłych od tamtej pory żołnierzy zgrupowań.

Kopiec Czartoryskiego na Świętym Krzyżu

Po upadku powstania listopadowego w 1831 r. w drodze na wygnanczą tułaczkę, księżę Adam Czartoryski z grupą oficerów polskich odwiedził Święty Krzyż. Przed kościołem wygłosił mowę polityczną, potem w gronie oficerów wszedł na najwyższy balkon wieży kościelnej, by jeszcze raz obejrzeć wielką połać ziemi ojczystej. Ludność okoliczna długo pamiętała te patriotyczne odwiedziny, toteż, gdy nadeszła wiadomość o śmierci Adama Czartoryskiego, usypano na jego cześć pomnik-kopiec na wschodnim skraju polany rozpościerającej się przed klasztorem. Po upadku powstania styczniowego kopiec został zniszczony przez władze carskie. Odbudowy doczekał się w 2020 r.

Pomnik upamiętniający poległych partyzantów Armii Krajowej w Krajnie

Krajno zostało otoczone przez Niemiecki 62 zmotoryzowany pluton żandarmerii oraz żandarmów z posterunku w Bielinach. Podczas akcji zamordowali oni 27 osób, w tym 2 kobiety. Na zdjęciu pomnik przypominający pomordowanych.

Krzyż w Orłowinach

Drewniany krzyż w lesie orłowińskim, miejsce pamięci narodowej przy, którym co roku we wrześniu odbywają się uroczystości patriotyczne upamiętniające dawnych mieszkańców Orłowin i zamordowanego w Katyniu Antoniego Małka, nauczyciela z Orłowin. Mieszkańcy wsi postawili krzyż na wieść o odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Podczas okupacji niemieckiej to właśnie tu działał silny ruch partyzancki. Na przełomie 1944 i 1945 roku przechodził tędy front, wioska została całkowicie zniszczona. Po wojnie cały teren był zaminowany i wielu mieszkańców zginęło. Ci, którzy ocalili zostali przesiedleni na ziemię w gminie Wojciechowice.

VI GDZIE SZLAKI PROWADZĄ

Szlaki turystyczne

Na terenie samych Łysogór i w otaczającym go obszarze wytyczonych i oznakowanych jest ponad 300 km szlaków turystycznych. Do tego trzeba dodać liczne lokalne znakowane szlaki oraz ścieżki spacerowe i dydaktyczne. Miłośnicy pieszych wędrówek, dzięki sieci pieszych szlaków znakowanych, mają do wyboru ogromną liczbę tras. Dobrze rozwinięta sieć szlaków pozwala łatwo zaplanować atrakcyjną wycieczkę z wieloma interesującymi miejscami, do których często dotrzeć można jedynie pieszo. Takie wyprawy to doskonała okazja, by aktywnie spędzić czas na łonie przyrody, w samotności lub w grupie, ciesząc się pięknymi krajobrazami i poznając historię i kulturę regionu.

- Szlak czerwony im. E. Massalskiego Gołoszyce – Kuźniaki - główny szlak świętokrzyski: **92 km**
- Szlak niebieski: Tartów – Święty Krzyż: **95 km**
- Szlak niebieski: Chęciny – Łagów: **69 km**
- Szlak niebieski im. Edwarda Wołoszyna: Wąchock – Cedzyna: **45,5 km**
- Szlak zielony im. J. Głowackiego Starachowice – Łączna: **36 km**
- Szlak zielony: Bliżyn – Zagnańsk: **26 km**
- Szlak zielony: Skarżysko-Kamienna – Wykus: **22 km**
- Szlak czarny: Nowa Słupia – Szczytniak: **16 km**
- Szlak niebieski Wał Małacentowski – Kakonin: **16 km**
- Szlak zielony: Łagów – Nowa Słupia: **15 km**
- Szlak żółty: Barcza – Bukowa Góra: **11 km**

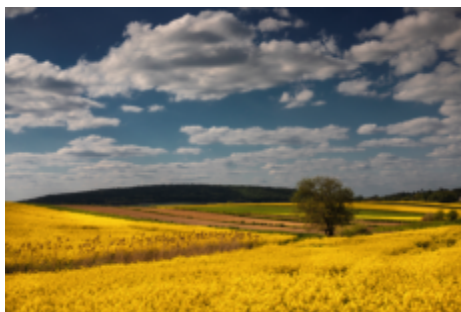
Ścieżki i szlaki rowerowe

Większość spośród kilkuset kilometrów szlaków rowerowych znajdujących się wokół Łysogór prowadzi przez obszary leśne (drogi gruntowe i leśne) oraz drogami lokalnymi i gminnymi o niskim natężeniu ruchu. Ich oznakowanie stanowi głównie standardowe oznakowanie stosowane przez PTTK. Komfortowo będą się tu czuły zarówno rodziny z dziećmi, rowerzyści indywidualni, jak i seniorzy. Amatorzy górskich przejażdżek bez trudu odnajdą tereny do jazdy na rowerach typu MTB. Poruszając się po wyznaczonych trasach, możemy dotrzeć na rowerze do najciekawszych miejsc regionu. Prowadzą one zarówno przez najcenniejsze obszary przyrodnicze regionu np. Świętokrzyski Park Narodowy jak i urokliwe miejscowości oferujące całą gamę turystycznych atrakcji.

- Szlak rowerowy Duża Pętla Bielińska: 38,1 km
- Szlak rowerowy Mała Pętla Bielińska: 15,3 km
- Czerwony szlak rowerowy dookoła Zagnańska: 12,5 km
- Niebieski szlak rowerowy Ciekoty - Wola Kopcowa: 9,6 km
- Niebieski Szlak Rowerowy Wokół Zagnańska: 13,7 km
- Czerwony szlak rowerowy Cedzyna – Opatów: 83,8 km
- Zielony szlak rowerowy Ciekoty - Święta Katarzyna: 5,7 km
- Zielony szlak rowerowy wokół Łagowa: 15,3 km
- Żółty szlak rowerowy "Wokół Pasma Maśłowskiego": 13 km
- Ścieżka rowerowa Krajno-Podgórze: 3,7 km

Zapraszamy w Góry Świętokrzyskie!

LOKALNA ORGANIZACJA TURYSTYCZNA „GÓRY ŚWĄTOKRZYSKIE”

Rudki, ul. Górnicza 3
26-006 Nowa Słupia
tel. 799 929 298
e-mail: biuro@goryswietokrzyskie.travel
www.goryswietokrzyskie.travel

Punkty informacji turystycznej:

PIT w Bielinach
ul. Partyzantów 3
tel. 41 260 81 52
e-mail: it@bieliny.pl

PIT w Ciekotach
Ciekoty 76
tel. 41 311 21 28
e-mail: it@maslow.pl

PIT w Bodzentynie
ul. Rynek Górny 11
Tel.: 693 690 333
e-mail: pit-bodzentyn@wp.pl

PIT w Zagnańsku
ul. Spacerowa 8 B
tel. 797 116 009

PIT w Samsonowie
Samsonów 33
tel. 797 116 009

PIT w Świętej Katarzynie
ul. Kielecka 27
tel. 664 094 063
e-mail: pit-bodzentyn@wp.pl